

SOCIALISTISCHE UNIE

De **Socialistische Unie** (SU) was gedurende de heetste jaren van de Koude Oorlog de enige politieke partij die zich op een principieel pacifistisch standpunt stelde.

Het initiatief tot oprichting van de partij was genomen door de Rotterdamse ingenieur Carlos Pronk. Op 10 december 1949 verscheen van zijn hand een oproep in het links-socialistische blad *De Vlam* om te komen tot de oprichting van een nieuwe socialistische partij als alternatief voor de stalinistische **Communistische Partij Nederland** (CPN) en de halfslachtige PvdA. Een kleine drie maanden later, op 5 maart 1950, werd op een vergadering te Utrecht de Socialistische Unie opgericht. Pronk, die zelf secretaris van de partij werd, had verschillende dakloze links-socialisten en oud SDAP-leden, die zich niet bij de voor de politionele acties verantwoordelijke PvdA thuis voelden aan zich weten te binden. Kort na de oprichting verscheen het eerste nummer van het partijblad *De Stem van de Socialistische Unie*, waarin behalve Pronk ook de journalist C. Houwaard en de partijvoorzitter Dik Noordewier artikelen schreven. De Socialistische Unie zag het als zijn taak, zo heette het in het blad, 'de ziekte van de bewapening die over de aarde waart' te bestrijden. Totale internationale ontwapening, te beginnen in Nederland, was dan ook de voornaamste doelstelling van de partij. Deze zou echter slechts kunnen slagen als zij gepaard ging met een grondige verandering van het sociaal-economische systeem. De Socialistische Unie weigerde voorts te kiezen tussen de twee machtsblokken. In het door de Koude Oorlog gedomineerde politieke klimaat was het een afwijkend geluid. In het openingsnummer heette het dan ook: 'Vereenigt U, gij abnormale, idealistische, onpractische, bescheiden gewone mensen. Laat ons niet met de prominenten ten onder gaan! Redt ook hen!'

Reeds zes weken na de oprichting nam de partij zonder beginsel- of verkiezingsprogramma deel aan de verkiezingen voor de Provinciale Staten in Friesland en Gelderland. De partij haalde toch nog 8072 stemmen. In Friesland slaagde het vooral in Opsterland en omstreken zeer populaire oud-CPN-lid Gerrit Roorda er zelfs in om een zetel voor de partij in de wacht te slepen.

Na dit bemoedigende begin werd de uitbouw van de partij ter hand genomen. Het partijblad werd enigszins geprofessionaliseerd en ging vanaf november 1950 verder onder de naam *Nieuwe Wereld*. In 1950 en 1951 voerde de Socialistische Unie met verschillende dissidente linkse groepen besprekingen om te komen tot fusie dan wel samenwerking. Op 1 november 1950 sloot de uit de **Oude SDAP** en *De Vlam* voortgekomen Socialistische Beweging zich aan bij de SU, terwijl ook enige individuele dissidenten van CPN en PvdA de geleerden kwamen versterken. Ook het handjevol overgebleven leden van de **Vooruitstrevende Partij voor de Wereldregering** besloot in februari 1952 over te stappen naar de SU. De besprekingen die het partijbestuur in 1950 met de **Revolutionair Communistische Partij** voerden, verliepen minder voorspoedig: de beide partijen konden het niet eens worden over enige fundamentele strategische zaken.

Met hooggespannen verwachtingen nam de partij deel aan de verkiezingen voor de Tweede Kamer op 15 juni 1952. In haar campagne hamerde de SU op internationale ontwapening en socialisatie. De verkiezingen liepen echter uit op een fiasco. Slechts 18.008 kiesgerechtigden brachten hun stem uit op de partij van Pronk (0.34%). Vooral in traditioneel linkse kieskringen als Amsterdam en Haarlem viel het resultaat sterk tegen.

Na de verkiezingen van 1952 raakte de SU in een bestaanscrisis. Het electorale fiasco had de partij aan de rand van de financiële afgrond gebracht. Niet alleen had de unie flink wat geld en energie in de campagne gestoken, ook had de partij de waarborgsom verspeeld. Daarnaast ontmoette Pronk weerstand bij zijn plots opgevatte plan om de Socialistische Unie om te vormen tot een open discussievereniging, die nauw met de PvdA zou moeten samenwerken. Enige vooraanstaande leden (Houwaard, P. Schut) stapten vervolgens uit de partij en richtten de Derde Weg op, een pacifistische organisatie die al snel de SU zou voorbijstreven in populariteit.

Na enige locale successen bij gemeenteraadsverkiezingen in 1953 veranderde Pronk, die inmiddels ook partijvoorzitter was, weer van mening: de Socialistische Unie liet in juni 1953 haar open karakter los en vormde zich weer om tot een partijorganisatie. Ook zocht de partij in de herfst van 1953 contact met andere vredesorganisaties als Kerk en Vrede en de Derde Weg, wat in het voorjaar van 1954 resulteerde in de oprichting van de Onafhankelijke Commissie voor Vredeswerk, een organisatie waarin de SU het overigens maar korte tijd zou uithouden.

In december 1953 verscheen voorts eindelijk het beginselprogramma van de Socialistische Unie. Naast de socialisatie en internationale ontwapening kreeg nu de noodzakelijk geachte verheffing van de menselijke geestesgesteldheid eveneens veel aandacht. Een vreedzame, rechtvaardige wereld vereiste volgens de partij ook een fundamenteel nieuwe mentaliteit, waarin liefde het 'bezielend strijdbeginsel' zou zijn en waarin mensen zich niet slechts bezig houden met 'films, voetbal, meubeltjes, sociale verzekeringen, bridgeavondjes en sociaal aandoende onbenulligheden'. Dergelijke pleidooien ademen de geest van de Morele Herbewapening, een internationale organisatie waarmee Pronk nauwe contacten onderhield.

De Provinciale-Statenvoorverkiezingen van 1954 vormden de eerste *testcase* voor de vernieuwde SU. Het werd een nieuwe teleurstelling. De partij wist in geen van de provincies waar ze deelnam een zetel te winnen. In Friesland ging de door Roorda bezette zetel eveneens verloren.

In de daaropvolgende jaren sukkelde de Socialistische Unie voort. *Nieuwe Wereld* verscheen onregelmatig, totdat het in 1956 geheel niet meer zou verschijnen. Tot onvrede van veel leden bepaalde de eigenzinnige Pronk op eigen houtje de koers van de partij. Nadat Pronk toenaderingspogingen van het zogenaamde Daklozenberaad en het in de PvdA opgezette Sociaal-Democratisch Centrum had afgewezen, was de Socialistische Unie in een isolement terecht gekomen. Veel leden verlieten de partij en stapten over naar andere vredesorganisaties (onder andere het reeds genoemde Daklozenberaad, waaruit later de **Pacifistisch Socialistische Partij (PSP)** zou voortkomen). Op 4 mei 1956 maakte de Socialistische Unie tot veler verbazing bekend dat zij zich bij de in dat jaar te houden verkiezingen zou terugtrekken ten gunste van de CPN. Deze partij beloofde op zijn beurt zich voortaan te onthouden van lasterlijke aanvallen op de partij. Wederom verlieten veel leden hierop de partij. Een klein jaar later verraste Pronk zijn achterban door zijn reactie op de Russische inval in Hongarije. Hij nam afstand van het pacifisme en bepaalde op eigen houtje dat de Socialistische Unie in de PvdA zou opgaan. Het bestuur accepteerde dit echter niet, waarop Pronk zijn voorzitterschap neerlegde. Het restant van de SU, onder aanvoering van Roorda en Wim Meijer, besloot vervolgens om zich in december 1957 bij de PSP aan te sluiten. Binnen deze partij zouden enige oud-SU-leden nog een vooraanstaande rol spelen (onder andere H.J. Lankhorst en Dik Noordewier).